

A hazai regionális tudomány „bölénye”

A regionális tudomány itthoni elfogadtatásában, eredményeinek, elveinek és módszertanának elterjesztésében, a szakmai közösség bővítésében kiemelkedő szerepe volt Rechnitzer Jánosnak. A kezdetektől meghatározó szerepet töltött be, és amikor munkásságáért méltán megkapta 2018-ban az MRTT kecskeméti vándorgyűlésén a „Regionális Tudományért” díjat, akkor életútjára röviden visszatekintve emelte ki, hogy a „bölények korszaka lejárt”, át kell adnunk a helyünket a következő generációnak. Jánossal évtizedekig dolgoztam együtt, az én életutamra és munkásságomra is nagy hatást gyakorolt, mint a „bölénycsordából” egy másik egyedre, együttműködésünk sok élményét és eredményét őrzöm, amelyek közül most néhányat megosztok.

Jánossal egyazon évben, 1986-ban kerültem az MTA Regionális Kutatások Központjába (RKK), igaz, ő visszatért, hiszen 1975 és 1982 között már dolgozott az intézet pécsi jogelődjénél. Visszatérésekor János megalapította Enyedi György felkérésére az RKK Észak-Dunántúli Osztályát Győrben, én pedig Békéscsabán Tóth József státuszára kerültem, aki Pécsre költözött, mivel kinevezték az RKK főigazgatóhelyettesének. Szóval jó távol voltunk egymástól, ritkán találkoztunk, legfeljebb az RKK néhány összejövetelén. Nem is emlékszem ebből az időszakból komolyabb beszélgetéseinkre, János az RKK egyik ifjú „titánjaként” (akkor még nem volt bölény) sokszor kifejtette markáns véleményét a megbeszéléseken, közismert lendülete és kifogyhatatlan energiája sokunkra pezdítőleg hatott.

Utólag visszagondolva, elsősorban Jánosnak köszönhetem, hogy a regionális gazdaságtan lett a fő kutatási és oktatási témám. A másik személy Enyedi György volt, aki 1992-ben felkért a lakossági megtakarítások területi egyenlőtlenségeivel foglalkozó közgazdaságtani elméleti irányzatok áttekintéséről egy könyvfejezet írására. A regionális gazdaságtan korábban kívül esett az érdeklődési területemen, matematikusként végeztem 1979-ben a JATE-n, ahol operációkutatásból doktoráltam 1982-ben, az RKK előtt vállalatnál és a közigazgatásban dolgoztam, közben elvégeztem a Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetemet (MKKE) levelezőn. Azt is csak halványan sejtettem, hogy miről szól a regionális gazdaságtan, az MKKE ipar szakán hagyományos leíró jellegű gazdaságföldrajzot oktattak, az RKK-ba kerülve pedig az önkormányzatok gazdálkodásával, illetve a lakossági megtakarítások térbeliségével foglalkoztam, utóbbiból írtam kandidátusi értekezésemet is. Emiatt váratlanul ért, amikor János felkért 1992-ben, hogy írjak egy fejezetet a telephely-elméletekről, telephelyválasztásról az általa szerkesztendő „Fejezetek a regionális gazdaságtan tanulmányozásához” tanulmánykötetbe. Nem is értettem, hogy miért engem kért fel, az RKK közigazdászai közül esetleg más nem vállalta?

Az 1990-es évek elején a regionális gazdaságtan hazai szakirodalmá eléggé szűkös volt, Illés Iván (1975) alapvető jegyzete vagy Zoltán Zoltán (1984) könyve főleg az 1960–70-es évek német nyelvű szakirodalmát dolgozta fel. Az angolszász gyökerű, „nyugati polgári közgazdaságtan” fogalmain és irányzatain alapuló regionális gazdaságtan itthon szinte ismeretlen volt, a könyvtárakban alig találtam egy-két külföldi könyvet. Emiatt 1992-ben, amikor 2 hónapot töltöttem Utrechtben az egyetem földrajzosainak vendégeként, a könyvtárat „elfoglalva” próbáltam feldolgozni a telephelyelméletekről szóló szakirodalmat, a zsebpénzem nagyobb részét fénymásolásra költöttem (nyilván a sokféle ’local beer’ elmélyült tanulmányozása mellett...). Szóval főleg János irányította a figyelmemet a regionális gazdaságtanra, és az ő hatására kezdtem foglalkozni vele. 1994-ben a békéscsabai főiskolára kerültem, mint a közgazdasági képzést megalapító főigazgatóhelyettes, de ekkor még a statisztika volt a fő tárgyam, amit matematikusként „kíráztam a kisujjamból”. Habár tanítottam választható tárgyként regionális és település-tudományi alapismereteket is, de az inkább gyakorlatias bevezető jellegű információk átadását jelentette.

Jánossal szorosabb szakmai együttműködésünk és barátságunk 1997-ben kezdődött. Tavasszal meghirdették a felsőoktatásban dolgozók részére a Széchenyi Professzori Ösztöndíjat, ami 4 éven át lényegében megkettőzte az oktatók fizetését. Ekkor már folyamatban volt Szegeden az egyetemi docensi és tanszékvezetői pályázatomb elbírálása, így reménykedhettem a Széchenyi Professzori Ösztöndíj elnyerésében. A pályázathoz két ajánlást kellett mellékelni, az egyikre Enyedi Györgyöt, míg a másikra Lackó Lászlót kértem meg, aki akkor a Regionális Tudományos Bizottság elnöke volt. Február elején, a pályázati határidő előtt néhány nappal ért életem egyik legmegrázóbb élménye... Estefelé csörgött otthon a telefonunk, Lackó Lászlóné hívott fel, hogy a férje diplomatáskájában megtalálták a levelemet és az ajánlás vázlatát, de sajnos már nem tudja befejezni, mert előtte való nap elhunyt szívinfarktuszban... Meg sem tudtam szólalni a döbbenettől, tisztelem és nagyra becsültem Lackó Lászlót és nagyon megrázott a halála. Felhívtam a gyász- hírrel Jánost, aki akkor a Bizottság alelnöke volt, szóba került a pályázatomb is, János pedig kérés nélkül rögtön felajánlotta, hogy másnapra megírja az ajánlását, amit meg is kaptam faxon, ez is hozzájárult ahhoz, hogy a pályázatot végül elnyertem.

Ekkortól tehető szorosabb szakmai és baráti együttműködésünk megerősödése. János lett 1997 tavaszán a Bizottság elnöke, 1999 és 2008 között háromszor újraválasztották, mindhárom ciklusban engem kért fel alelnöknek. A bizottság működését és a testületi összejövetelek szervezését, az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományi Osztályán a regionális tudomány képviselőjét főleg János végezte, nyilván Enyedi György hatékony háttértámogatásával, alelnökként rám kevesebb feladat hárult. De a gyakori találkozások, beszélgetések, telefonálások alkalmat nyújtottak a regionális tudomány hazai megerősödéséről szóló szakmai ’álmódosításokra’, időnként én is szóhoz jutottam...

János kiemelkedő szerepet töltött be a regionális tudomány különböző egyetemeken történő elfogadtatásában, a kapcsolódó tanszékek megalakulásában:

nemcsak több intézményben tartott előadásokat, vállalt bizottsági tagságokat, hanem a pályázatok elbírálásában, doktori cselekményeknél stb. is. Emlékezetes esemény volt, amikor 1998 márciusában, János elnöksége alatt az RTB Szegeden tartott ülésén történt a „Regionális és Alkalmazott Gazdaságtan Tanszék” megalapítása, habár már pár hónapja működött, de a „szakmai keresztelőre” ekkor került sor, többek között Enyedi György és Mészáros Rezső, a JATE akkori rektora részvételével. Formálisnak tűnik utólag egy ilyen esemény, de a szegedi közgazdász oktatókat ez a tudományos ülés győzte meg arról, hogy ez az új tanszék nemcsak egy átmeneti „divatos kitaláció”, hanem komolyan vehető, a tanszéknek van jövője, számíthat a regionális tudomány neves képviselőiből álló szakmai közösség támogatására. Azóta is működik a szegedi regionális tudományi műhely, nemrég ünnepelte 20 éves fennállását.

Az RTB ülésein az 1990-es évek közepétől rendszeresen felmerült, János elnökként is kiemelten fontosnak tartotta és kezdeményezte, hogy egyeztessünk a regionális tudományhoz kapcsolódó ismeretanyagok szerkezetéről, a tantárgyak elnevezéséről, tartalmáról, fogalomrendszeréről stb. Az egyetemeken oktatók egyre inkább érezték ennek szükségét, ezért János kezdeményezésére 1997 novemberében megalakult az RTB Felsőoktatási Albizottsága, amelynek elnöki posztjára engem kért fel, alelnökök Korompai Attila (Budapesti Corvinus Egyetem) és Sántha Attila (Pécsi Tudományegyetem) voltak (Lengyel, 1998). Az oktatók autonómiáját tiszteletben tartva a személyes és szakmai kapcsolatok megerősítését tűztük ki célul, több alkalommal kiadtunk Hírlevelet, vitafórumokat szerveztünk, stb., amelyekben János mindvégig aktív szerepet töltött be.

Jánossal mindketten oktattuk az egyetemen a regionális gazdaságtant, ezért fokozottan éreztük az igényét egy hazai tankönyv megírásának. Időben megcsúszva, több nekibuzdulást követően, több vázlat kidolgozása és egyeztetése után 2004-ben jelent meg közös munkánk „Regionális gazdaságtan” címmel (Lengyel-Rechnitzer, 2004). Ez egy első kísérlet volt a nemzetközi szakirodalom legfontosabb, elfogadott eredményeinek, irányzatainak és modelljeinek bemutatására. Sokat dolgoztunk rajta, így sem lett kifogástalan munka, de úgy vélem, hogy nem volt hiábavaló az erőfeszítésünk, széles körben felhasználták az egyetemeken, napjainkig meghaladja az 500-at a független hivatkozások száma. A közös tudományos publikációk kapcsán többször elhangzott az a poén, hogy az én keresztnevem Rechnitzer...

A regionális gazdaságtan hazai elfogadtatásában, elterjesztésében fontos szerep jutott a tudományos diákköröknek is. Emlékszem, hogy 1998-ban Gödöllőn ült össze az OTDK Közgazdaságtudományi Szekcióját szervező bizottság, amelyen a szegedieket képviselő dékánhelyettesként felvettem, hogy legyen „regionális gazdaságtan” tagozat is. Ezt egyhangúlag elfogadták, de további szervezőmunkát igényelt, hogy a hallgatók pályázzanak regionális gazdaságtani témákkal és elismert oktatók vállalják a lektorálást, valamint a bizottságok munkájában is vegyenek részt. János segítségét kértem, aki ebben aktívan és örömmel vett részt, több tanulmányt lektorált és elvállalta a tagozati zsűri vezetését, nemcsak az első alka-

lommal, 1999-ben Gödöllőn, hanem később is. Az elmúlt két évtizedben sok fiatal jelentkezett a regionális gazdaságtan szekciókba, közülük többen már kollégáink lettek a regionális tudomány különböző szakmai közösségeiben.

János sokat járt Szegedre, előadásokat tartott, doktori védéseken vett részt, konferenciákon és egyéb rendezvényeken rendszeresen előadott. Általában előző este érkezett, hogy legyen időnk beszélgetni, megkóstolni a halászlét, ahhoz illő borokat kortyolgatni és megváltani a világot, ha nem is a mindenséget, de legalább a regionális tudományt. Az egyik alkalommal, talán 2004-ben hiába vártam este, csak éjjel hívott fel telefonon, hogy későn indult el Győről, már Kiskőrösnél járt, amikor a sötétben egy kutya elébe ugrott. Vészfékezés után az autó nem indult el, este szerelőt sem talált, így bevontatták az autót egy kecskeméti szervízbe. Szerencséjére egyik régi barátja Kecskeméten volt főorvos, nála tudott aludni (a hajnalig tartó baráti beszélgetést követően), nem kellett szállodába mennie, másnap reggel az autót pár perc alatt megjavították, állítólag csak egy gombot kellett megnyomni. Akkor jókat nevtünk a „kutyaiútó János” kifejezésen, ami eleinte neki is tetszett...

Jánossal több közös kutatásban vettünk részt, több társszerzős publikációnk, kötetünk született, az építőipari klaszterektől a regionális gazdaságtani tankönyvön át a hazai regionális tudomány két évtizedének az áttekintéséig. Emlékezetes a 2000-ben Enyedi György 70. születésnapjára összeállított tanulmánykötetben megjelent, „A városok versenyképességéről” címet viselő írásunk. Ebben a tanulmányban többek között a megyei jogú városok versenyképességi rangsorát és helyzetét elemeztük, négy típust felállítva: nyertesek, felzárkózók, leszakadók és vesztesek. A sajtó felkapta ezt a tipizálást, a nyertesek nem reklamáztak, de a vesztes típusba sorolt városokban több helyen közgyűlési vita keletkezett, ami viszonylag ritka egy tudományos munka kapcsán. Az újságírók elég sok interjút kértek mindkettőnkől, amelyekben a „fővárosi vízfej”-től kezdve több területi probléma előjött, akkor még jobban bízunk abban, hogy értelmes érvekkel meggyőzhető a döntéshozók... Lehet, hogy érdemes lenne ezt a városi tipizálást megismételni a következő helyhatósági választás előtt?

Jánosnak, a hazai regionális tudomány egyik vezető egyéniségeként alapvető szerepe volt abban, hogy a tudományágunk itthon is „intézményesült”: kutatócsoportok és egyetemi tanszékek alakultak, képzési programok indultak, tudományos publikációs és szakmai fórumok működnek, stb. Mindegyik területen alapvetőt alkotott, a győri tudományos műhely, az egyetemi és doktori képzések, a folyóiratok (a Tér és Társadalom főszerkesztője 1994 és 2010 között), a Magyar Regionális Tudományi Társaság (egyik megalapítója és elnöke 2011 és 2017 között) stb., még felsorolni is nehéz szakmai tevékenységeit. Az Akadémiai Kiadónál 2009-ben elindult „Modern regionális tudomány” könyvsorozatnál mindig számíthattam segítségére, meglátásaira. Együtt szerkesztettük a bevezető kötetet, amely „A regionális tudomány két évtizede” címet viselte és egy korszaknak, az intézményesülésnek állít emléket.

Enyedi Györgyöt mindketten a mesterünknek tartjuk, arra már valószínűleg csak a „bölények” emlékeznek, hogy 60 évesen lemondott a főigazgatói poszt-

járól és nyugdíjba ment, helyet és teret adva a következő generációnak, de haláláig számíthatunk segítségére, bölcs tanácsaira, tapasztalataira, amelyeket utánozhatatlan kedélyességgel osztott meg. János is követi mestere példáját, létrehozta és évtizedekig menedzselte a regionális tudomány „győri modelljét”, napjainkra a következő generáció felkészült arra, hogy átvegye a tudományos kutatások, szakmai fórumok, doktori iskola, stb. működtetését. Biztos vagyok abban, hogy Enyedi Györgyhöz hasonlóan János is segíti tanácsaival, kapcsolataival, ötleteivel a győri műhelyt, de nemcsak őket, hanem a hazai regionális tudományi közösséget is, amelynek kialakulásában elévülhetetlen érdemei vannak.

Sajnos, kevesen vagyunk a „bölények” közül, az RTB eddigi 6 elnöke közül hárman, a Regionális Tudományért díjat elnyert 5 fő közül ketten már eltávoztak és az örök vadászmezőkön „legelésznek”. Ami biztató, hogy a korábban kihálás szélére sodródott európai bölények (*Bison bonasus*) száma újra megnőtt, a lengyelországi Bialowieza erdejében mintegy ezer példányuk éldegél. Remélhetőleg a regionalista bölények (*Bison bonasus regionorum*) létszáma is egyre nagyobb lesz, sok tehetséges fiatal dolgozik a regionális tudományban, Neked is köszönhetően.

Kedves Barátom, lezárult egy sikeres szakasz az életedben és egy új kezdődik, amiben a család, az unokák, a műgyűjtés kerül előtérbe, vagy egy új hobby? Remélem, hogy a regionális tudomány továbbra is komoly szerepet kap, amint abban is biztos vagyok, hogy a regionalisták szakmai közössége mindig elismerően tekint az értünk végzett munkákra.

IRODALOMJEGYZÉK

- Illés I. (1975) *Regionális gazdaságtan*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Lengyel I. (1994) A telephelyválasztás. In: Rechnitzer J. (szerk.): *Fejezetek a regionális gazdaságtan tanulmányozásához*. MTA RKK, Győr–Pécs. 35–68.
- Lengyel I. (1998) Regionális ismeretek oktatása a magyar felsőoktatásban. *Tér és Társadalom*, 1-2, 171-175.
- Lengyel I.-Rechnitzer J. (2000) A városok versenyképességéről. In: Horváth Gy.-Rechnitzer J. (szerk.): *Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón*. MTA RKK, Pécs. 130-152.
- Lengyel I.-Rechnitzer J. (2004) *Regionális gazdaságtan*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs.
- Lengyel I.-Rechnitzer J. (szerk.) (2009) *A regionális tudomány két évtizede Magyarországon*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Zoltán Z. (1984) *A dinamikus gazdaságföldrajz elmélete*. Tankönyvkiadó, Budapest.